

Naturen netop nu i december.

- af Arne Friis Hansen.

Vintergæster nordfra

I begyndelsen af oktober kom de første, og resten plejer at indfinde sig i løbet af november, sangsvanerne. Først hører man den fine trompeteren, retter blikket opad og får øje på en mindre eller større flok i kileformation. Vi hører og ser dem kun i vinterhalvåret fra oktober til april. De er på vinterferie i Danmark fra deres nordlige ynglesteder i Nordskandinavien, Sibirien og Island, hvor de yngler ved næringsfattige søer. Der er kun yderst få spontant forekommende ynglepar i Danmark.

Men om vinteren er de her i ødselt antal og kan ses fouragere på markerne i store flokke. Udhøstede kornmarker, majsmarker med kvæstede kolber, der er røget forbi vognen, marker med græs eller vinterafgrøder er gode buffeter for sangsvanerne. Om natten søger de til større søer; bl.a. i Søgård Mose eller til den nærmeste fjord. Sydenden af Hjarbæk Fjord mellem Kvols Hage og Hjarbæk er fuglereservat og huser store flokke af svaner, ænder, vadefugle, blishøns osv. Morgentrækket fra fjorden og ind til buffetmarkerne sker som regel lige i daggryet, og aftentrækket retur til den rævesikre fjord omkring skumringen. Hele vinteren kan man i det "borgerlige tusmørke" nyde sangsvanernes musik fra himlen og deres elegante flugt.

Sangsvaner i morgensol. Foto Ann Dithmer.

Apropos Kvols, så tager sangsvanerne nu samme rute fra Kalk Kaminoens nordende, præget af århundredes kalkbrydning, som mange vognlæs brændt kalk i tønner gjorde før industrialiseringen. En god kørevej fra fællesovnen Daugbjerg blev i 1830'erne "kastet" mod nord og førte til Kvols havn, hvorfra kalken blev udskibet til andre havne i Danmark. Kvols havn eksisterer stadig den dag i dag og er vel nok én af de mindste og hyggeligste havne i Danmark.

Knopsvanen er derimod en ganske almindelig ynglefugl i Danmark, men også en almindelig træk- og vintergæst fra Sverige og Norge. Den blev i 1984 valgt til Danmarks nationalfugl. Knopsvanens livsmønster om vinteren er meget lig sangsvanens, og de ses ofte sammen i større flokke på markerne, søerne og fjorden. De høres også i luften, ikke med musiceren men med hørlig susen fra vingeslagene.

Knopsvanen er fredet ligesom sangsvanen og pibesvanen, men sådan har det ikke altid været. I 1920 var der kun 4 ynglende par tilbage i Danmark, og fuglen blev totalfredet. I dag regner man med, at der er ca. 5000 ynglende par.

Ind i mellem de hvide svaner vralter de lidt mindre grågæs. Mange af dem er også kommet fra

Grågæs på høj himmel. Foto Ann Dithmer.

Nordskandinavien og er en hyppig vintergæst. Nogle yngler i Danmark og bliver her vinteren over, mens andre tager trækket sydpå.

Ruintræer, liv i døde træer og den gang vi ikke havde tændstikker

Det gamle træ, oh lad det stå, ind til det dør af ælde – H.C. Andersen 1851

Der var ikke mange, som på H.C. Andersens tid så sådan på træerne. Andersen blev født i 1805, og samme år fik vi Fredskovforordningen, idet skovene var skrumpet ind til kun af udgøre 2 % af landets areal. Derfor skulle der plantes flere træer, og skovarealet øges.

Men de gamle træer, de blev fældet. Der var brændselsknaphed, og gamle træer, som ikke kunne anvendes til byggeri, de kunne passende puttes i ildstedet og varme om vinteren.

I dag ser vi anderledes på de gamle træer. I Daugbjerg Krat, i Dybdal Skov, i Præstegårdsskoven i Daugbjerg og i Fredes skov umiddelbart syd for Daugbjerg, alt sammen på Kalk Kaminoens rute, står der mange gamle og nogle steder helt døde træer. De kan beundres sommer som vinter.

De er forunderlige. Mosser og laver har overtaget veddet, svampe skyder ud fra stammen, biller og insekter borer sig ind under barken, spætterne hakker huller til reder, som måske senere overtages af flagermus. Uglen flytter ind i hule træer, det samme gør skovmåren, som foretrækker gamle løvskove. Der er myriader af liv i gamle og døde træer. Også krible-krable liv, som er første led i fødekæden, og som er så livsvigtig for næste og næste led igen i fødekæden. Til sidst segner de døde træer, lægger sig i skovbunden og endnu mere krible-krable går om bord og nedbryder veddet til jord og muld, hvor nye træer kan skyde op.

De fleste af efterårets svampe er nu gået i forrådnelse og ligger splattet ud på jorden. Enkelte ses hele året; bl.a. judasøre som vokser på hyldetræet og de store tøndersvampe, som er meget almindelige i ældre løvskove, hvor de angriber ældre træer i deres livs efterår. Svampen ligner næsten en hestehov, der er klistret fast på stammen. Før tændstikkernes tid, slog man ild med et fyrstøj (ligesom i "Alene i vildmarken"). Gnisterne skulle helst lande i noget meget tørt og letantændeligt. Tørst græs eller netop tøndersvampens porøse kød. Tønder kommer af det tyske zünden, som betyder tænde. Zünden er så blevet fordansket til tønder – tøndersvamp.

Så lad de døde træer stå, de er fulde af liv. I begyndelsen af 1800-tallet var marinen i bekneb for godt egetømmer til skibsbyggeri. Derfor blev der plantet

egetræer, så der om 200 år også kunne bygges fregatter og orlogsskibe. Egetræerne er nu klar til hugst,...men flådens interesse er falmet. De gamle egetræer kan nu få et langt længere liv, og om nogle år begynder affældighederne at indtræffe sig, og biodiversiteten kan nyde godt af, at orlogsskibe nu til dags bygges af stål. Omkring 15% af landets areal er i dag skovklædt.

Tøndersvamp på gammelt birketræ.

Vintersolhverv 2021

Solhverv betyder solvending, og vintersolhverv er årets korteste dag. I år falder tidspunktet helt præcist på den 21. dec. kl. 16:59. Dagene derefter og ind i julen tiltager dagen stort set ikke, og den sidste dag i året, er dagen kun tiltaget med 6 minutter. Først hen i marts begynder det at batte noget, og dagslængden tiltager 2-3 minutter i døgnet. Den førkristne vintersolhvervsfest kaldte man med et gammelnordisk ord for Jol; deraf vores Jul. Sjovt nok har vi ikke annekteret et kristent ord for Jul, som f.eks. englændernes Christmas, det tyske Weihnacht, den viede nat eller spanske Navidad, som slet og ret betyder fødsel.

Du kan ikke lukke mørket ude, men du kan lukke lyset ind.

Glædelig Jul ønskes til alle